

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

ELSA DORVAL TOFAN

# Pozitiv la pătrat

  
EDITURA  
CREATOR  
BRAȘOV 2020

## Cuprins

|   |
|---|
| Elsa Dorval Tofan · 5                     |
| 10 Mai 2003 · 15                          |
| Noțiuni de vocabular · 17                 |
| Fungus și inimă · 21                      |
| Radizat · 27                              |
| Celălalt oraș · 32                        |
| Vopsea din sânge · 35                     |
| Cahors, malbec și sushi · 37              |
| Strong enough dans la vie · 41            |
| Ela · 45                                  |
| Interviu · 50                             |
| Mendeleev și Fox (cum a fost) · 55        |
| Ecce locus · 68                           |
| Cerise · 72                               |
| Cea mai cruntă religie: corporația · 77   |
| Glissando, synthroid, swatch, jidani · 92 |
| Cici · 100                                |
| Furtuni de gheață · 105                   |
| Madeleine · 108                           |
| Inundații · 115                           |
| Coloana vertebrală · 120                  |

|                                       |       |
|---------------------------------------|-------|
| Concurs de creație                    | · 124 |
| Québec, Canada și terorisme           | · 139 |
| Nume de cod: panglica galbenă         | · 158 |
| Samuel sau Evelyne                    | · 161 |
| Red Light Montréal                    | · 168 |
| Verde crud                            | · 171 |
| Cuwa, Cuwa libre                      | · 178 |
| Asociații, uniuni, lansări, balansări | · 185 |

## Pozitiv la pătrat

*„Când toată lumea vă minte în permanență,  
rezultatul nu este că veți crede în aceste minciuni, ci  
acela că nimeni nu mai crede nimic.”*

Hannah Arendt, *Condiția umană*

10 Mai 2003

Când am ajuns la Montréal, pe 10 mai 2003, era totul pământiu, cenușiu, eventual un pic de kaki pe ici, pe colo. Avionul mare, cu scaune pe trei rânduri, era plin ochi cu din ăștia ca noi, cu valiza în mână, mințiții, ilegimii, neîncadrații, încăpățânați în a gândi și judeca, personajele lui Hannah Arendt. Să nu fi citit vreodată „Condiția omului modern” sau „Originile totalitarismului”, să-l ignori pe Chomsky ar echivala pentru mine cu a face tot ceea ce este posibil pentru a rămâne analfabet de idei. Studiul operelor lor introdus ca lectură obligatorie în școli, în fabrici, în birouri ar transforma à jamais mentalitățile și ar elibera popoarele de imbecilitatea consumului, de credulitate, derizoriu, manipulare, de ceea ce face posibil ca societatea omenească să sufere de strabism colectiv. Speranța și nerăbdarea se citeau pe chipuri, oboseala nenumăratelor ore de zbor și corespondență rămân în planul doi. Pentru mine zborul a însemnat somn dureros, în fapt și în metaforă. Nu mai dormisem de săptămâni. Vânzarea casei, a mobilelor, a lucrurilor, a hainelor, a tot, perindarea permanentă a oamenilor, clienților, amicilor,

Respect pentru oameni și cărți

neamicilor, în fine, la urmă, lipsa patului care trebuie vândut și el și dormitul pe dușumea, toată nebunia asta îți fură tihna, molipsindu-te în schimb de o stare de luciditate nemernică, imposibil de contracarat.

## Noțiuni de vocabular

**N**u poți și nu vrei să dormi, pentru că timpul puțin ce a rămas este cel din urmă, îl vrei tot ca pe o tabletă de ciocolată pe care vrei să o mănânci dintr-odată, să dai simțurilor șansa să se delecteze plener: mirosul pământiu de cacao, culoarea coaptă, brun-închis, și velurul lipicios, ușor topit între degetele calde. Vrei să ții minte. Cred că viața mea s-a accelerat atunci atât de tare, că particule din ea s-au spulberat în minele profund ascunse pe veci iar altele m-au părăsit, *sur le champ*, speriate. A fost un zbor lin, fără curenți, fără goluri de aer, fără deturnări și sinucideri, bebelușii nu au plâns nici la decolare, nici la aterizare, iar Air France ne-a onorat cu șampanie la clasa a doua. Un cântecel tâmpit, de când eram copil, mi-a vibrat în urechi mai tot drumul: „Nu vă uitați înapoi, că trece vulpea roșie, nu vă uitați înapoi, că trece vulpea roșie...”. La vamă, am făcut formalitățile de prerezidență destul de repede, lucrurile erau simple, nu eram refugiați politic sau de război, nu aveam contract de muncă temporar, noi plecaserăm de bunăvoie, scârbiți, umiliți, agresați în *notre savoir faire* și *notre savoir vivre* de *neainoștri* și *ainoștri* laolaltă, agresiune repetitivă, acră, aderentă ca mucegaiul. Câtă rezistență am opus,

cu câte strategii greșite am acționat, dar crucea asta de-a merge împotriva valului și nu pe el era cadou de la o ursitoare dementă și bețivă, scoasă pe margine de mult timp și folosită în cazuri de urgență, de pildă, pentru concedii *chômé*, *férié*, *payé*, când celelalte, de treabă și sindicalizate, erau libere și eliberate de promisiuni. Nimic personal, pur și simplu așa a picat. Aveam 38 de ani, voința celui care a mizat totul pe o singură carte, gândire pozitivă pe cale naturală, și nu cea impusă de strategiile corporative sau de cărți de creștere personală, și convingerea fermă că voi muri în pământ canadian québecos, un fel de-a spune, să ai loc de veci aici e un lux, că voi sfârși într-o cutie, mai mult sau mai puțin împopoțonată cu ornamente în funcție de asigurarea de viață a momentului, care de fapt îți asigură moartea, într-un raft închiriat la crematoriu sau acasă, în beci, în cazul în care ar mai exista casa sau cineva interesat de borcanul ce devenisem între timp. Dacă cineva m-ar fi întrebat: ei, merita plimbarea?, aș fi răspuns nu *politically correct*, ci cu toată simțirea fibrelor mele: *mais oui*. Și, era... nu bună, ci necesară simțirea asta ca să te ajute să-ți accepți moartea a ceea ce ai fost pentru a deveni ceea ce se cere. Am locuit încă de la început într-un oraș mai degrabă anglofon, la Dorval, foarte aproape de aeroport. O fostă colegă de facultate de-a lui Fred instalată de mulți ani la Montréal a tocmit un apartament pentru noi pe bulevardul principal al orașului, foarte aproape de un centru comercial. Strategia era să avem cât mai multe utilități în proximitate, magazin alimentar,



stație de autobuz, la început nu ai mașină, te deplasezi pe jos și repede realizezi că distanțele sunt mari, nu poți bate orașul cu piciorul, trotuarele sunt înguste, de multe ori numai pe o singură parte, iar punctele de reper se confundă între ele ușor, orice maxi e ca orice maxi, orice iga, ca orice iga, orice rona, ca orice rona, orice *maison de ville*, ca aproape orice *maison de ville*. Așa că memoria vizuală poți să o pui în sertar, ai nevoie de geografie și GPS. Numai că și geografia asta e cumva altfel decât ce ai învățat tu la școală, punctele cardinale sunt sucite rău, denumirea străzilor – un complot. Prin urmare, o stradă sau un bulevard se poate chema la fel de la un capăt la celălalt al insulei, René Levèque *est* și *ouest*, Sainte Cathrine *est* și *ouest*, Gouin *est* și *ouest*, și tot așa. De asemenea, tot ce se poate numi: stradă, edificiu, loc poartă nume de sfinte și sfinți, înjurăturile sunt cu referire la altar și la cele bisericesti, nici urmă de picanterii sexuale à la français. Un mic rezumat de vocabular québecos: spui mai degrabă: „ostie” sau prescurtat „sti” sau „asti” decât „putain”, deci „asti que t’es mongol” și nu „putain que t’es con”, spui „câlisse” sau „câline”, „laisse moé” și nu „foute moi la paix royalement”, spui „tabernak” (care vine din „tabernacle”) sau „tabarnouche” sau „tabarouette” și nu „merde” sau „putain merde”, adică „astie de tabernak” și nu „merde alors”, și poți combina, cum fac adevărații pro: „câlisse de tabernak d’osti de criss”, un fel de „putain de bordel de merde”, adică totală, ce mai, sau, ca să nu fiu neglijentă, „ciboire” sau „cibole” pentru „merde, putain, je m’en fiche”, deci: „je

m'en contre saint-ciboirise” sau simplu: „cibole!” în loc de „je m'en fous complètement”. Toate, absolut toate aceste expresii se întâlnesc minunat cu cele românești, mai sincretice cumva, îmbinând liturghia cu orgia. Practic, tot arsenalul de înjurături québécoase își are originea în cele sfinte, spre deosebire de cel franțuzesc, prima categorie având o conotație tip blestem încrucișat, cea de-a doua categorie – deliciul desfrâului. Și, cu toate că, de departe, pentru necesități ignobile prefer a doua categorie, m-am surprins de atât de multe ori eu pe mine *moé* (adică *moi*) asticând, tabarnacând și toate cele, semn că o parte din mine își dăduse suflarea așa după cum trebuia să se întâmple, ca vechiul să crape și să lase loc noului eu, fenomen studiat de tot soiul de metrizanți și doctoranzi în tot soiul de științe sociale și învățat teoretic pe vremea studenției la UQAM, fenomen transpus în viața care de fapt devine moarte și mai apoi un fel de altă viață, conștientizat sau nu de mai noi toți, supraviețuitorii, un *lâcher prise* sau Miorița călare pe un Harley Davidson. Ceva cam așa.

## Fungus și inimă

Un singur lucru mi-aș fi dorit: să nu deschidă ușa Terry. Cu gândul ăsta am apăsat pe butonul slab luminat, cu capul întors înspre strada inundată de un soare sticlos, un fel de autoprotecție în cazul în care, vorba aceea, de ce ți-e frică nu scapi. Și nu am scăpat. În prag, după câteva încercări nereușite ale Helenei de a deschide ușa, apare, desculț și mototolit, Terry. Cu o căutătură rea, fără să-mi răspundă la salut, mă întrebă ce vreau. Cât de greu îmi pot desprinde privirea de la picioarele despuiate ale căror unghii suferă de fungus, una după alta, măcinate, murate într-o sudoare cu miros de vomă, același care îți străpunge nările când deschide gura. Îi zâmbesc atât cât se poate în condițiile date și îl întreb dacă pot să o văd pe Helena. E dezorientat, ar vrea, probabil, să mă întrebe de ce, dar mă salvează maică-sa, care îmi recunoscuse vocea, și înaintând către ușă îl încurajează să-și vadă de ale lui.

— Hey, Zera! Ce zi minunată!

Ca de obicei, orice discuție canadiană începe cu referire la vreme. E atât de mult timp frig și zăpadă, că oamenii au deprins un fel de nebunie de a vorbi neconținut despre asta. Nu ne putem plânge, mai la vest

e groasă, 59 de centimetri de zăpadă, e frig de crapă osul, dar avem un soare minunat, și tot așa. Ca și vorbitul de unul singur în mașină, pe autostradă. Tu ești în autobuz, pe lângă tine trec mașini mici și, cum nu ai ce face, te uiți la cei din automobile, e bușon, omori cumva timpul. Toți au în mână o cafea, în păhărel de carton, și toți vorbesc singuri. După amplitudinea gesturilor poți deduce dacă se pregătesc de o confruntare cu șeful, cu ex-ul, cu viitoarea, cu asistenta socială de la școala copilului sau fac exerciții mantrice care îi ajută să fie și mai pozitivi decât sunt deja sau exersează o explicație pentru o negociere ratată cu un client (pentru conformitate, re-vezi „American Beauty”) sau pur și simplu o serie scurtă de înjurături pentru că o frână bruscă a răsturnat cafeaua și bagelul pe scaunul din față, dreapta, lăsând în urmă o mare pată maro cu grăunțe de sesam, în fine, tot frâna asta a contribuit la aplicarea rimelului mult mai jos decât genele, undeva pe la mijlocul obrazului, chestia asta făcând din fața respectivă un personaj mai apropiat de un sioux pregătit de atac decât de o față comercială fără reproș gata să înceapă o nouă zi glorioasă din ciclul: cu elan înainte către consum, unica noastră certitudine.

— Hey, Helena, e o zi perfectă, soarele e mios și nu bate vântul. Dar din păcate de mâine se va răci din nou. Mai avem de așteptat. Știi cum e, vine brusc, direct la 20 de grade, până în mai, nicio șansă de pus roșii. Ce mai e nou?

— Să-ți spun ce e nou: un mare rahat. (Helena are 92 de ani în oase și 25 în cap.) Măcar tu mă inciți la

sporovăială și apreciez. Sunt unii care mă întrebă ce fac. Încă sunt în zonă, le răspund, merg cu greu, am o pneumonie de toată frumusețea, dureri cam peste tot, dar nu zic „nu” la un pahar de vin și am speranța că voi mai prinde un sezon cald.

— Îmi pare rău, nu am știut că ești bolnavă! Ai fost la medic, iei antibiotice, sper.

— Păi, de unde să fi știut, că doar nu ghicești în palmă. Da, am fost la spital și iau afurisitele de antibiotice care îmi irită totul pe dinăuntru, îmi dau amărăciune în gură și îmi amputează pofta de mâncare.

Mă uit la ea cu multă atenție, dar discret. E mult mai înceată decât în vara trecută, mai greoaie și mai mică. La limbă e la fel de dezlegată, dacă nu-i faci voia, te ciupește imediat. Te ciupește, apoi te întrebă dacă te-ai prins și râde.

— *Take a seat, Zera, please!* Un ceai, un biscuit?

— Din păcate, nu pot să stau prea mult. Am decis să fac anul acesta benevolat pentru Fundația Inimii. Știi cum e, merg pe la toți pe Handfield, îi sensibilizăm în legătură cu atacul de cord, primele semne, există o broșură pe care, dacă îmi permiți, aș vrea să ți-o dau. Nu te simți obligată, dacă vrei să dai ceva, bine, dacă nu, e ok.

— Sigur că vreau. Nu prea mult, dar vreau să contribui. O să-ți dau 5 dolari.

— Perfect. Îmi dai voie să scriu numele tău pe lista donatorilor, sau vrei să fie secret?

— *You know me*, pune numele în clar, îți dai seama, o să mă gândesc: Helena e pe plicul Fundației Inimii,

și o să mă simt importantă cel puțin toată săptămâna. Corect?

— Corect, îi răspund în timp ce ne bușește râsul pe amândouă.

Iau cei 5 dolari, îi pun în sacul de plastic al Fundației și îi spun Helenei, fără nicio urmă de ipocrizie, că sunt sigură că imediat ce vara se va instala va da jos 10 ani din cei 92. Și întăresc spunându-i că așa este în fiecare vară. Helena trage concluzia că dacă ar fi mai multe veri pe an ar putea întineri de-a binelea, dar noi trăim în Nord și la noi e invers, avem multe ierni într-o singură imensă perioadă glaciară care nu se mai termină, deci șansele să ajungă la 50 de ani sunt practic anihilate. Râde și dă din cap, îmi face semn să mă apropiu. Îmi șoptește confidențial:

— *Holly shit!* Îți dai seama ce mutre ar face fetele mele dacă aș întineri... îți spun, Cerul Mare deasupra aranjează bine lucrurile aici, jos.

Și îmi face complice cu ochiul. Îi promit că ne vom vedea în curând prin grădini și ies pe ușă cu câteva secunde înainte ca Terry să ajungă în bucătărie, gata să mă străpungă cu privirea și să-mi paralizeze nervul olfactiv cu respirația pestilențială de varan. Strada mi se pare mai mare decât este în realitate, pe deasupra capului un unghi ascuțit de găște se ivește zgomotos. Ca în fiecare an, când le văd, mă umplu de nădejdi, de planuri. O imensă bucurie, asemănătoare cu cea de copil în fața bradului de Crăciun, mă inundă și mă gâdilă în stomac. Sunt de mult dispărute din raza mea vizuală, dar

le aud încă verbalizând despre treburile lor de găște. Ca să fiu sinceră, nu dau pe afară de bucurie în demersul meu de voluntar. Nu am starea de spirit necesară. Adică o am, ideologic vorbind, dar partea de vânzare îmi repugnă greu. Nu îmi place să cer, nu îmi place să vând, și cu toate acestea cam asta am făcut în ultimii 10 ani de viață, habar nu am cum. Încerc să nu mă gândesc, să am capul vidat de impresii, opinii, încă o casă, încă un vecin care se face că nu știe cine sunt, cu toate că zilnic trece pe lângă fereastra mea, se uită la mine în casă, ne intersectăm privirile doar cât să-mi spună nonverbal: *neighbors watching you!* Oricum, o mare șansă că nu am toată strada. Încerc să mă adun, să mă reconstruiesc, ce mare vorbă tâmpită de la prima până la ultima consoană, în fine, încerc să țin capul deasupra rahatului și nu-mi este ușor, cu înotul nu stau bine, cât privește simțul orientării, o catastrofă. Încerc să bat apa pe loc, să nu renunț la mișcare și la sens. Dar, ca și viața mea spirituală care este o nesfârșită serie de îndoieli, tot efortul vine dintr-un sentiment de responsabilitate și nu din firesc, firescul nu știu cum se face, nu mai țin minte. Sau țin minte ceva, vag. La fel mi se întâmplă cu chipurile alor mei morți. Închid ochii, nu-i văd, nu-i mai știu. Și am avut teama asta în matrice de când eram copil, că nu o să mai știu fața bunicii după ce nu va mai fi. Văd mai multe fețe ale ei trecând fulgerător de repede prin tomografia memoriei mele, fără să se suprapună, fără să se întâlnească. Nu poți prinde imaginea, nu te poți fixa. Sigur, poți să trișezi și să dai fuga la albumul de

Respect pentru oameni și cărți

familie. Ai impresia, pentru un moment, că lucrurile se limpezesc, în fapt, e mult mai rău. Pozele sunt diferite, în momente diferite, în ipostaze diferite. Poți să fixezi o singură imagine și să impregnezi memoria pentru un timp. Rămâne un triș. Ce mă ajută e să pun trecerile acestea rapide într-o suită cinematografică, un film pe o viteză mare care încet-încet își calmează tempoul și curge compact, ca asfaltul proaspăt, între cele două emisfere ale creierului ou. Atunci respir ușurată că nu s-a pierdut nimic, că albumul minții e intact, doar foile de mătase despărțitoare, un pic mototolite pe la capete.